№ 160 Օգոստոսի 28 (Սեպտեմբերի 9) 1881 Օգոստոսի 28 (Սեպտեմբերի 9) № 160

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարվանը 6 ռուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի

Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Բժշկական վարչութեան կողմից: Նամակ Կարսից: Նամակ Երևանից: Նամակ Շուշուց: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայոց խնդիր: «Новости» լրագրի յօդուածը: Բօլգարիա: Ֆրանսիա: Նոր դաշնակցութիւն: Նամակ Թիւրքիայից: Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

—

Կովկասի և Անդրկովկասի բժշկական քաղաքական վարչութիւնը յայտնում է ընդհանուր գիտութեանը, որ ներկայ թուի օգոստոս ամսի վերջերում Անդրկովկասեան Մանկաբարձական դպրոցում տեղի կունենան ընդունողական հարցաքննութիւնները այն անձանց համար, որոնք ցանկանում են մտնել դպրոցի աշակերտուհիների թւում, մանկաբարձական արհեստը սովորելու համար:

Մտնողներից բարձր կուրսի վրա, որի ուսման ընթացք աւարտողները ստանում են մանկաբարձի կոչումը և իրաւունք ունեն մտնել պետական ծառայութեան մէջ քաղաքային և գաւառական մանկաբարձի անունով, պահանջվում է՝ ռուսաց լեզուից՝ կանոնաւոր կարդալ և թելադրութեամբ գրել, նոյնպէս բերանացի պատմել և գրել կարդացածը: Թւաբանութենից,—առաջին չորս կանոններ (գումարում, հանում, բազմապատկում և բաժանում), անուանական թւեր և կոտորակների վրա հասկացողութիւն: Կրօնից,—գլխաւոր աղօթքների իմանալը:

Ստորին կուրսում մտնողներից, որտեղ աւարտողները ստանում են գիւղական մանկաբարձի կոչումը և իրաւունք ծառայութիւն մտնել, որպէս գիւղական մանկաբարձներ, պահանջվում է միայն կարդալ և գրել ռուսերէն և բերանացի պատմել կարդացածը:

Ընդունվում են կանայք և օրիորդներ, 16 տարեկան հասակից ոչ պակաս և 30 տարեկան հասակից ոչ աւել: Խնդիրքները տրվում են въ Управленіе медицинскою частью гражданскаго вѣдомства (Սապէրնայա փողոց, Խալըօվի տուն), մետրիկական վկայականով հանդերձ և գրաւոր թոյլտուութեամբ մտնողի ծնողներից կամ ամուսնից, եթէ մտնող աշակերտուհին պսակված կին է:

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

—

Օգոստոսի 15-ին

Աղքատ հայերը, որոնք Կաղզմանի միջով Թիւրքաց Հայաստանից գալիս են Անդրկովկաս մշակութիւն անելու համար, ենթարկվում են Կարսի նահանգի քիւրդերի հարստահարութիւններին, որոնց իւրաքանչիւրից պահանջում են մի մի ռուբլ և աւելի, որպէս պատմում են վնասվածները: Օրինակ, այս տարվայ մարտ ամսին 40 մարդիկ գալով Մուշի պաշալըկի Բուլանըղի սանջակի Կաքա գիւղից, Խարուզ անուանված անցքից անցնելու ժամանակ (որը Բաշ-կեայ հայկական գիւղից բարձր է) կանգնեցրեց նրանց մօտակայ գիւղի մէկ քիւրդ, պահանջելով իւրաքանչիւր մարդուց երկու ռուբլ: Հայերը մերժեցին քիւրդի այդպիսի լիրբ պահանջը, որի պատճառով քիւրդը (կարծեմ գիւղի ստարշինայի որդին) իմաց տուեց գիւղում: Այն ժամանակ բոլոր բնակիչները դուրս եկան զինաւորված և սկսեցին սպառնալիքներով պնդել, որ թշուառները կատարեն իրանց համագիւղացու պահանջը: Քիւրդերը, տեսնելով անզէն հայերի կամակորութիւնը, սկսեցին ծեծել և նրանցից մէկի գլուխը պատռեցին: Հայերից երկու մարդ վազեցին Բաշկեայ և իմաց տուեցին ամբողջ գիւղի քիւրդերի իրանց վրա յարձակվելու մասին, իսկ մնացած ընկերները դագանակներով և փայտերով զինաւորվելով, սկսեցին կռւել: Հայերից մէկը Ցարոյ (Ցարութիւն) անունով երկու քիւրդերի գլուխները ջարդեց: Բաշկեայից կազակները եկան այնտեղ, քիւրդերին բռնեցին և բերեցին տեղական վարչութեան մօտ: Քիւրդերը իրանց արդարացնելու համար բամբասանքներ բարդեցին հայերի գլխին, իբր թէ վերջինները նրանցից ոչխար գողացան մորթելու համար: Հայերը մերկացնում էին նրանց այդպիսի հնարած սուտը նրանով, որ ա. ամբողջ Թիւրքիայում օրինակ չը կայ, որ հայերը գողութեամբ պարապելիս լինէին, բ. որ այժմ որպէս մեծ պաս հայոց կրօնը արգելում է իրանց միս ուտել: Քիւրդերից մինչև 20 մարդ Կարս ուղարկվեցան, ուր և դիմեցին նրանց ազգականները: Վերջինները խնդրելով տեղական հայ եպիսկոպոսին վիրաւորվողներին վիրաւորողների հետ հաշտեցնելու մասին, կարողացան գործը խաղաղութեամբ վերջացնել:

Հայերը օտար երկրում մշակութիւն անելուց յետոյ իրանց հայրենիքը վերադառնալու ժամանակ, առնում են Թիֆլիսում և ուրիշ տեղեր զէնքեր ճանապարհի վրա իրանց պաշտպանելու համար քիւրդերի և կովկասեան լեռնական թափառաշրջիկների դէմ: Սահմանի վրա եղած կազակները խլում են զէնքերը այդ թշուառներից, ասելով, որ վերջինները իրաւունք չունեն զէնքը ձեռին անցնել ռուսաց սահմանից: Օգտաւէտ կը լինէր, եթէ հայ մշակ դասին, հայրենիք վերադառնալու ժամանակ, սահմանական գաւառական և նահանգական գլխաւորներից տրվելիս լինէր ապահովական թերթ թշուառներին այդպիսի բռնաբարութիւններից ապահովելու համար:

* * *

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

—

Օգոստոսի 15-ին

Ահաւասիկ չորրորդ անգամն է, որ Երևանի քաղաքային խորհրդարանի նիստերում կարդացվում է քաղաքի եկամուտքի ցուցակը ներկայ 1881 թուականի համար: Մուտքը հասնում է մօտաւորապէս յիսուն ու երեք հազար ռուբլու, իսկ ելքը, որ դեռ ամբողջապէս չէ կարդացվել, կը լինի եօթանասուն և հինգ հազար: Ուրեմն ելքը քսան և երկու հազար ռուբլով բարձր է մուտքից: Թէ որտեղից, ինչ միջոցներով պէտք է ծածկվի Երևանի համար այդ ահագին դեֆիցիտը,— դա մի մեծ և նշանաւոր հարց է, որի համար դժուար է ասել, թէ ինչ տնօրինութիւն կանի քաղաքային խորհրդարանը:

Խոստանալով մի այլ յօդուածով ցոյց տալ մի քանի հաստատ աղբիւրներ, որոնցով քաղաքը միջոց կունենար միանգամից ազատվելու այդ ահագին և այլ պարտքերից և բացի դրանից կունենար մի պատկառելի, մեծ գումար,— ես այստեղ կամենում եմ խօսել ելքի մէջ մտած այն ռոճկի մասին, որ ստանում է քաղաքային քարտուղարը:

Անցեալ տարի այդ պաշտօնի համար նշանակված էր 1200 ռուբլի, իսկ ներկայ թուականում միայն 1000 ռուբլի: Ահա այս երկրորդ տարին է, որ քարտուղարի պաշտօնը կատարում է ինչ որ մի պ. Ա. Ա...եանցը: Փորձերը ցոյց էին տուել, որ առաջին տարում քարտուղարի ընտրութիւնը անյաջող էր եղել. այս պատճառով «Մշակ» լրագիրը երկրորդ ընտրութիւնները լինելուց առաջ, իր մի առաջնորդող յօդուածում ցոյց տուեց, թէ ինչ արժանաւորութիւններ, ինչ առանձին յատկութիւններ պէտք է ունենայ քաղաքային քարտուղարը: Այնու ամենայնիւ ընտրութիւնների ժամանակ մեր քաղաքի պատուելի ներկայացուցիչ—պ. պ. ձայնաւորները կրկին ընտրեցին իրանց առաջվայ քարտուղարին, կամենալով, երևի, դրանով սևացնել «Մշակի» պ. խմբագրին, որ իմ կարծիքով, անզգուշութեամբ թոյլ էր տուել իրան երկրորդ յօդուածում ասելու նոյն քարտուղարի վերաբերութեամբ. «երևը այդ մարդու երկար, շատ երկար է....» Քարտուղարն ընտրվեցաւ, բայց դրանով «Մշակի» խմբագիրը ոչինչ վնաս չը տեսաւ. վնասը ամբողջ քաղաքինն էր, որի համար, անկարծելի, բաւականին նշանակութիւն ունի քաղաքային քարտուղարը, միայն թէ սա ճշտութեամբ և պարտաճանաչութեամբ կատարած լինի իր պաշտօնը: Բայց, ինչպէս խոստովանվում է ամբողջ քաղաքային վարչութիւնը և ինչպէս հաստատ աղբիւրներից լսում ենք, պ. Ա. Ա...եանցը ամենևին չէ ուզում ճանաչել և կատարել իր պաշտօնը. նա եթէ գալիս է վարչութիւն, այդ միայն նրա համար է, որ նա ունենում է իր սեփական գործը. այս ու այն մարդու համար խնդիրներ է գրում, մեր քաղաքի Ց. Ղար...եանցի պէս փաստաբանութիւն է անում և այլն և այլն և շատ անգամ վարչութիւնից դուրս է գնում հէնց այն ժամանակ, երբ ինքը քաղաքագլուխը նստած պ. պ. անդամների հետ նիստ են ունենում, կամ խօսում են մի շատ հարկաւոր գործի համար, որ պէտք կը լինէր թղթի անցնելու, արձանագրելու և այլն: Բացի սրանից քարտուղարի բացակայութիւնը վարչութիւնից ունենում է և հետևանքը, որ հարկաւոր գործերը մնում են անկատար և երկար մնում են քնած և կամ փականքի ենթարկված. երկրորդ՝ քաղաքի մաքրութեան վերաբերեալ պաշտօնական թղթերը այս այն մարդու վրա յղվում են, քաղաքի բնակիչների համար պարտադիր կանոնների այս կամ այն յօդուածի խախտելու մասին արձանագրութիւններ չեն կազմվում, կամ ուշանում են և այդպիսով մեղադրվող քաղաքացին անպատիժ մնալով, առուները խախտված է պահում և չէ նայում, որ նրանցից դուրս եկած ջուրը վնասում է տներին, փողոցներին, նեղութիւն է տալիս անցորդներին, հոգս է պատճառում կառապաններին և այլն. քաղաքային փողոցները, հրապարակները լցնում են աղբով, օդն ապականող զանազան լուացքաջրով և ուրիշ այնպիսի շատ բաներ: Ցնօրէն—պաշտօնեան (исполнит. чиновникъ) յայտնում է այդ անկարգութիւնների մասին վարչութեանը, բայց սա աշխատող ձեռքերի, գործող գլուխների պակասութիւն ունենալով, ծանրացնում, ուշացնում է գործը. այն ինչ քարտուղարը «իր քէֆին» ման է գալիս: Երբ շատ անգամ նրան հարց են առաջարկել, թէ ինչու նա չէ գնում իր գործին, նա պատասխանել է. «Ես ընտրված եմ միայն խորհրդարանի և ոչ վարչութեան քարտուղարի պաշտօնի համար»: Քարտուղարի այդ յանդուգն խօսքերը լսել է և ինքը վարչութիւնը, բայց լռում է: Չը լինի սա ես մտածում է. «Մենք հակառակում էինք, սևացնել էինք ուզում Ա. Ա...ցին, ինչու նրան ընտրեցիք, պ. պ. ձայնաւորներ. ուրեմն եթէ ընտրել էք, թող ձեր գործերը դանդաղ ընթանան, ինչպէս մինչև այժմ ընթանում էին»: Բայց թող այս էլ մտածի վարչութիւնը, որ եթէ նա «ինադ անի էլերին, քամակը տայ գէլերին»: Միմեանցից ջիգր հանելու ժամանակ չէ. թող ինչ անելու են անեն: Մենք մի լաւ քարտուղարի շատ հարկաւորութիւն ունենք.... Այն հազար ռուբլ ռոճիկը, որի համար յիշեցի, մի այնպիսի ռոճիկ է, որով հէշտ կարելի է մի պարտաճանաչ, խորհող, մտածող և մինչև անգամ օրէնսգէտ քարտուղար ճարել: Այդպիսիները շատերը կը գտնվին Երևանում:

* * *

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

Օգոստոսի 18-ին

Թէպէտ քաղաքիս բնակիչները մեծ օգնութիւն են հասցնում ուսման առաջադիմութեանը, նոր ուսումնարանների բանալուն և այլ գործերին, որոնք ուսման են վերաբերվում, բայց այդ օգնութիւնը նրանք անում են ոչ թէ իրանց սեփական հոգացողութեամբ և աշխատանքով, ոչ թէ իրանք հասկանալով դրա օգուտը, այլ ակամայ վճարում են այսպիսի գործերի համար, ցանկանալով ցոյց տալ, որ իրանք էլ ազգութեան մէջ բարի գործի և լուսաւորութեան տարածվելում յետ չեն մնում միւսներից: Բայց քննելով թէ իրաւ լուսաւորութեան համար են վճարում այդ փողերը թէ ոչ, համոզվում ենք հակառակի մէջ: Նրանք վճարում են ոչ թէ լուսաւորութեան համար, այլ բարեգործութեան պարտքից ազատվելու համար, որովհետև լսել են թէ ունեւոր մարդկանց պարտքն է օգնել ազգութեանը: Շատ գովելի գաղափար, բայց դրանով և վերջացնում են իրանց հոգացողութիւնը և պարտաւորութիւնը ուսումնարանի վերաբերութեամբ: Այլ ես երբէք ուշադրութիւն չեն դարձնում թէ իրանց որդիքը ինչ են սովորում, ինչ ատրեճանի են կրթվում, անում են արդեօք որ և է առաջադիմութիւն, թէ ոչ: Մեր ծնողները տանը երբէք չեն հարցնում իրանց զաւակներին, արդեօք մի բան հասկանում են դասերից, չեն հետաքրքրվում արդեօք տանը պատրաստում են ուսումնարանում տուած դասերը: Վերջապէս երբ հարցաքննութիւն է լինում, ծնողները չեն էլ հետաքրքրվում ներկայ գտնվել հարցաքննութիւններին, տարվայ ընթացքում իրանց զաւակների արած առաջադիմութեան հետ ծանօթանալու համար:

Ուսուցիչները տեսնելով որ ծնողները անտարբեր են դէպի իրանց մանուկների ուսման գործը, իրանք էլ դառնում են անտարբեր: Թէ որքան անհոգ են դէպի մանուկները թէ ծնողները և թէ դպրոցները պարզ երևում է մեր դպրոցներում աւարտած երիտասարդների բարք ու վարքի վրա. շատ գովելի չէ, առհասարակ, սրանց բարք ու վարքը:

Հայի մէջ ամեն բան փառքի համար է, ամեն բան ցուցամոլութիւն է: Նա բնաւ չէ հոգում իր որդու ուսման վրա, բայց նեղանում, վիրաւորվում, բարկանում է երբ իր հարևանի որդին անց է կացել մի դասատանից հետևեալ դասատունը, իսկ իրան որդին ոչ: Պատահել են դէպքեր երբ հայ ծնողը, իմանալով որ որդին չէ փոխվել աւելի բարձր դասատուն, հանդիպելով ուսուցչին հրապարակի վրա, չարաչար ծեծել է նրան գաւազանով:

Դուք գուցէ չէք հաւատայ, եթէ ասեմ որ մեր հոգևոր դպրոցից աւարտածներից և ատեստատ ստացած աշակերտներից մի քանիսը ոչ թէ միայն փողոցի սրիկաներ դարձան, բայց և աւազակ դարձան լեռներում: Բայց իմ այդ ասածս փաստերով կարող եմ ապացուցանել:

* * *

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 27 օգոստոսի

Այսօր ստացայ «Journal d'Orient» Վիէննայի լրագրի առաջին համարները, որ ուղարկել ինձ բարեկամներիս մօտ ստորագրութիւն բացանել